

Sygn. akt I PK 143/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. B.

przeciwko A. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w B.

o ryczałty za noclegi,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 30 października 2018 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 16 marca 2017 r., sygn. akt IX Pa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę
Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania
oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2016 r. zasądził od pozwanej A. Spółki z o.o. z siedzibą w B. (dalej jako Spółka) na rzecz powoda W. B. kwotę 28.213,27 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem ryczałtów za noclegi za okres od czerwca 2012 r. do maja 2013 r. oraz orzekł o kosztach procesu.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony w pozwanej Spółce w okresie od dnia 2 czerwca 2012 r. do dnia 1 czerwca 2013 r. na stanowisku kierowcy w transporcie międzynarodowym i krajowym. Wykonywał kursy międzynarodowe na terytorium Europy Zachodniej, poruszając się w pojedynczej obsadzie pojazdami ciężarowymi przeznaczonymi dla dwóch kierowców. Zgodnie z warunkami umowy o pracę z chwilą przekazania pojazdu ponosił pełną odpowiedzialność za szkody w nim wyrządzone chyba, że szkody powstałyby z przyczyn od niego niezależnych. Ta sama zasada odnosiła się do przyjętego ładunku. Powód został zapoznany z obowiązującym w pozwanej Spółce regulaminem pracy oraz regulaminem wynagradzania i jego kolejnymi zmianami. Zgodnie z § 9 ust. 1 regulaminu wynagradzania z dnia 16 czerwca 2010 r., z dnia 16 grudnia 2012 r. i z dnia 16 stycznia 2013 r. pracownikowi wykonującemu na polecenie pracodawcy zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy, przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową. Przepis § 9 ust. 2 tego regulaminu ustalał należności i warunki wypłacania diet z tytułu podróży służbowych poza granicami kraju (40 euro za każdą dobę podróży służbowej). Wypłata należności z tytułu podróży służbowej miała następować do dnia 10-ego następnego miesiąca po miesiącu, w którym złożono dokumenty do rozliczenia, przelewem na konto pracownika lub w kasie firmy (§ 9 ust. 5). W dniu 31 maja 2012 r. powód podpisał oświadczenie, że zgodnie z art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego (Dz.U. 2006 L 102, s. 1, dalej jako rozporządzenie nr 561/2006) dokonuje świadomego wyboru korzystania z homologowanego miejsca do spania, w które wyposażony jest pojazd, którym wykonuje transport drogowy. Podczas wykonywania przewozów

międzynarodowych, które trwały od 4 do 5 tygodni, nocował w kabinie samochodów marki S. i I. Pojazdy wyposażone były w wysoką kabinę sypialną z podwyższonym dachem. Na tylnej ścianie kabiny obu pojazdów zamontowane były dwie rozkładane leżanki, z możliwością złożenia i zamiany na 2 puffy oraz stolik. Leżanka ma rozmiary około dwóch metrów na jeden metr. Kabiny były ogrzewane, klimatyzowane tylko przy włączonym silniku. Warunki techniczne zezwalały na dostęp do energii elektrycznej i podłączenie urządzeń elektrycznych. Powód we własnym zakresie zabierał w trasy kuchenkę do gotowania, garnki, talerze, sztucce, pościel. Pojazdy nie były wyposażone w bieżącą wodę, toaletę czy prysznic. Powód noclegi spędzał w kabinie pojazdu, zatrzymując się na parkingach przy stacjach benzynowych lub przy drodze. Za korzystanie z toalet (pryszniców) na stacjach benzynowych płacił z własnych środków i nie zwracał się do pracodawcy o ich zwrot. Nie wszystkie parkingi przydrożne były wyposażone w łazienki i sprawne toalety. Powód mógł korzystać z bazy pozwanej poza granicami Polski, wyposażonej w węzeł sanitarny (prysznice, toalety, umywalki), pralki, pomieszczenia socjalne i kuchnię. Niektóre bazy wyposażone były w pomieszczenia sypialne dla 2 do 5 osób. Jeśli trasa przebiegała przez miejscowości, w których znajdowały się bazy pozwanej Spółki, to powód korzystał z możliwości noclegu na ich terenie. Nocleg spędzał jednak w kabinie pojazdu, gdyż było to wygodniejsze. Korzystanie z noclegu w bazie wymagało przeniesienia swojej pościeli, rzeczy, sprzętu do gotowania, środków czystości i było połączone z koniecznością spania w wieloosobowych salach, w których nie zawsze były wolne miejsca do spania. Kierowcy woleli spędzać nocleg w kabinie, korzystając w bazach jedynie z węzła sanitarnego i socjalnego. O miejscu zatrzymania się na nocleg decydował kierowca, uwzględniając przebieg trasy. Powód starał się zatrzymywać na parkingach przy stacjach benzynowych lub w bazach pozwanej. Pozwana nie wymagała od powoda stałego przebywania w kabinie celem dozoru mienia, jednak odpowiedzialność kierowcy za pojazd i towar była jednym z istotnych elementów skłaniających powoda do nocowania w kabinie pojazdu. Powód nigdy nie nocował w innym miejscu niż kabina kierowcy. Pracodawca nie informował go o możliwości wykorzystania noclegu w innym miejscu niż kabina pojazdu czy baza A. Podpisując oświadczenie o wyborze do spania

homologowanego łóżka w kabinie samochodu, powód nie był informowany, że może wybrać inne miejsce do spania. Pozwana tylko podczas transportu samochodu pociągiem lub promem zapewniała kierowcy miejsce w przedziale (kajucie), dostęp do sanitariatów, czasami posiłek. Powód dwukrotnie podróżował promem, jeździł także pociągami. Pozwana wypłacała powodowi zaliczki w kwocie 20 euro i 10 funtów. Z tytułu podróży służbowych pozwana wypłacała pracownikom diety. Pracownicy nie byli informowani, że na kwoty wypłacanych diet składają się także ryczałty za noclegi. Pozwana nie wypłacała powodowi ryczałtu za noclegi. Łącznie z tego tytułu powinien otrzymać od pracodawcy kwotę 27.999,54 zł.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Rejonowy uznał powództwo za uzasadnione. W pierwszej kolejności Sąd Rejonowy podniósł, że zgodnie z art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.), kierowcy w podróży służbowej, której definicję zawiera art. 2 pkt 7 tej ustawy, przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w przepisach art. 77⁵ § 3-5 k.p. Odesłanie to oznacza pośrednio także odesłanie do art. 77⁵ § 2 k.p., a w konsekwencji uznanie, że kierowcy przysługuje zwrot kosztów noclegu według zasad ustalonych w przepisach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., chyba że korzystniejsze dla niego zasady zostały ustalone w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, jeżeli pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest obowiązany do ustalenia regulaminu wynagradzania (art. 77⁵ § 3 k.p.). W przypadku powoda zastosowanie mają przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.) oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.). Podkreślono, że stosownie do

utrwalonego orzecznictwa, w tym uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164), stworzenie kierowcy możliwości spędzania nocy w kabinie samochodu nie oznacza zapewnienia przez pracodawcę pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. i § 16 ust. 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. Kwestia standardu kabiny i udogodnień jakie w niej miał zapewnione powód nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż kabina nie może być odpowiednikiem bezpłatnego noclegu w rozumieniu powołanych przepisów. Warunki te spełniały natomiast noclegi odbywane przez powoda na promie. Sąd Rejonowy nie uwzględnił twierdzenia pozwanej jakoby wypłacone powodowi na podstawie regulaminu wynagradzania jedno świadczenie nazwane „dieta” obejmowało wszystkie należności związane z podróżą służbową, w tym należności z tytułu kosztów noclegu, ponieważ twierdzenie to stoi w sprzeczności z forsowaną przez pozwaną w toku procesu tezą, iż powodowi nie przysługuje ryczałt za nocleg bowiem miał zapewniony bezpłatny nocleg w kabinie pojazdu. Ponadto z § 2 obu rozporządzeń wynika, że pojęcie diety nie obejmuje zwrotu kosztów noclegów, zaś z treści obowiązujących w pozwanej Spółce regulaminów wynagradzania nie wynika, aby dieta z tytułu podróży służbowych za granicą obejmowała zwrot kosztów noclegów. Przeciwnie, w regulaminach wynagradzania mowa jest jedynie o tym, że z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju na podstawie art. 77⁵ § 3-5 k.p. ustala się dietę w pełnej wysokości 40 euro oraz zasady jej wypłacania w niepełnej wysokości. Z kolei regulamin wynagradzania z dnia 16 czerwca 2014 r. nie ma zastosowania do roszczeń powoda, gdyż obowiązuje od dnia 16 czerwca 2014 r. W konsekwencji Sąd Rejonowy przyjął, że powód nabył prawo do ryczałtów za noclegi - za wyjątkiem dwóch noclegów spędzonych na promie - które opiewają na łączną kwotę 28.213,27 zł.

Apelację od tego wyroku wniosła pozwana zaskarżając go w części, w której uwzględniono powództwo, tj. w pkt 1, 3 i 4, zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 77⁵ § 3-5 k.p., § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., § 2 pkt 2b i § 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 3 pkt 3 i § 7 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie krajowych podróży służbowych, art. 14 ust. 1 ustawy o czasie

pracy kierowców, art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/2006, art. 8 k.p., a także naruszenie prawa procesowego - art. 217 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 278 k.p.c., art. 233 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 16 marca 2017 r. zmienił zaskarżony wyrok w pkt 1, 3 i 4 w ten sposób, że powództwo oddalił oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 1.800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania za obie instancje, odstępując od obciążenia powoda w pozostałej części.

Sąd Okręgowy podniósł, że skoro istotą sporu w niniejszej sprawie była m.in. kwestia, czy powód jako kierowca transportu międzynarodowego miał prawo do ryczałtu za noclegi odbywane poza granicami kraju w czasie podróży służbowych w sytuacji, gdy faktycznie noclegi odbywał w kabinie służbowego samochodu, to kluczowym dla rozstrzygnięcia sprawy staje się wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206). W wyroku tym Trybunał orzekł, że: 1) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., a także 2) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. są niezgodne z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepisy te znajdują zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym. Sąd Okręgowy uwypuklił, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niezgodność z Konstytucją określonego przepisu uchyla domniemanie jego zgodności z Konstytucją. Stosownie do art. 190 ust. 1 Konstytucji, orzeczenia Trybunału są ostateczne i mają moc powszechnie obowiązującą. Skutki stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny, że dany przepis jest niezgodny z przepisem wyższej rangi, polegają na całkowitym wyłączeniu możliwości stosowania tego przepisu nawet do stanów faktycznych powstałych w okresie przed ogłoszeniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego, czyli w okresie, gdy przysługiwała mu moc obowiązująca. W świetle zatem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 i dokonanej tym samym zmiany stanu prawnego, Sąd Okręgowy uwzględnił apelację pozwanej Spółki w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c. i zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że

powództwo oddalił.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniósł powód. Zaskarżając wyrok w całości domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i oddalenia apelacji oraz zasądzenia od pozwanej na jego rzecz kosztów postępowania odwoławczego i postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Skargę kasacyjną oparto na podstawie art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzucając zaskarżonemu wyrokowi naruszenie: 1) art 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1, 2, 3 i 5 k.p., przez ich niezastosowanie w sytuacji, gdy pomimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, Sąd Okręgowy winien przyjąć, że za odbywane podróże służbowe dochodzone pozwem należności znajdują nadal podstawę prawną w przepisach ogólnych Kodeksu pracy, tj. w art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z § 9 pkt 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 16 pkt 2 rozporządzenia dnia 29 stycznia 2013 r., tj. wadliwą interpretację, iż powołane przepisy, a w szczególności art. 77⁵ § 1 k.p. jako określający prawo do należności z tytułu noclegów w podróży służbowej pracowników w ogólności nie znajduje do powoda zastosowania jako pracownika objętego przepisami ustawy o czasie pracy kierowców czyli art. 21a tej ustawy; 2) niezastosowanie art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z § 9 pkt 2 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 16 pkt 2 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r.

Powód wyraził zapatrywanie, że Sąd Okręgowy błędnie nie zastosował art. 77⁵ § 1 k.p. przyznającego pracownikowi prawo do zwrotu kosztów ponoszonych w związku z podróżą służbową, w tym ryczałtu za noclegi odbywane w trakcie podróży służbowych oraz w konsekwencji dalszych przepisów określających zasady zwrotu tych kosztów w zależności od zakresu wewnętrznych uregulowań obowiązujących u pracodawcy. Sąd ten nie wziął pod uwagę obowiązującego przepisu definiującego podróż służbową kierowcy - pracownika i w konsekwencji nie rozważył jego praw w świetle podstawowego aktu prawa pracy, zakładając, że wystarczającym do oceny zasadności jego roszczeń jest wyeliminowanie z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w

sytuacji, gdy ten przepis odwoływał się do norm płynących z Kodeksu pracy. Innymi słowy Sąd Okręgowy błędnie przyjął, że utrata mocy obowiązującej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców skutkuje bezwarunkowym brakiem możliwości stosowania do roszczeń powoda i kierowców w ogólności powołanych przepisów Kodeksu pracy, a tym samym brakiem podstaw do określenia wysokości roszczeń na podstawie powołanych rozporządzeń wykonawczych określających wysokość ryczałtu za noclegi w sytuacji, gdy u pracodawcy kwestia ta nie była uregulowana wewnętrznie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o oddalenie skargi oraz o zasądzenie od powoda na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie. Zaskarżony nią wyrok Sądu Okręgowego opiera się na założeniu, że zamiana stanu prawnego powstała po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, którym wyeliminowano z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ma ten skutek, że kierowcom transportu międzynarodowego (mającym status pracownika) nie przysługują należności z tytułu podróży służbowej w oparciu o rozwiązania przewidziane w art. 77⁵ k.p., a tym samym w rozporządzeniach wykonawczych. Założenie to legło u podstaw wykluczenia przez Sąd Okręgowy *a priori* zasadności roszczeń powoda z tytułu roszczeń związanych z podróżą służbową i oddalenia powództwa.

Stanowisko Sądu Okręgowego nie zasługuje jednak na aprobatę. Jak wynika z motywów uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, przyczyną zakwestionowania przez Trybunał przepisu art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie była niezgodność z Konstytucją zawartego w nim rozwiązania, ale użyta w tym przepisie wadliwa metoda legislacyjna. Zatem Trybunał nie zanegował samego prawa do rekompensaty, lecz tylko mechanizm jej ustalenia. Jednocześnie Trybunał w żaden sposób nie odniósł się do kwestii podstawy prawnej, jaką należy stosować przy rozliczeniu kosztów podróży służbowej kierowców po stwierdzeniu niekonstytucyjności art. 21a ustawy o czasie

pracy kierowców. Kwestia ta ma kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, ponieważ sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, czyli po wyeliminowaniu z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, możliwe jest sięganie do rozwiązań przewidzianych w art. 77⁵ k.p., a przez to do rozporządzenia wykonawczego i na podstawie tych przepisów rozstrzygnięcie o roszczeniach kierowców transportu międzynarodowego z tytułu wydatków związanych z podróżą służbową, dochodzonych przez powoda w niniejszym procesie.

Oceny skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, w kontekście podstaw prawnych rozliczania świadczeń przysługujących kierowcom w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych dokonał już Sąd Najwyższy w orzecznictwie. W tej materii wielokrotnie wyrażał pogląd, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, OSP 2017 nr 11, poz. 116; z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875; z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366 i II PK 410/15, LEX nr 2306367; z dnia 17 maja 2017 r., II PK 106/16, LEX nr 2306361). Wyeliminowanie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z porządku prawnego nie spowodowało powstania luki w przepisach. Można poszukiwać podstawy prawnej do ustalenia zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej z jednej strony przez art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1 k.p., z drugiej strony przez odpowiednie stosowanie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym w zakresie nieuregulowanym ustawą stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Do kierowców w transporcie międzynarodowym mają zastosowanie ogólne przepisy o podróżach służbowych (art. 77⁵ k.p. oraz wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. przepisy wykonawcze), skoro prawodawca nie uregulował w odmienny sposób kwestii zasad rozliczania kosztów podróży służbowych tej szczególnej grupy pracowników ani wysokości należnych im z tego tytułu świadczeń. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017

r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), Sąd Najwyższy potwierdził, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców spowodowało jedynie przewartościowanie sytuacji prawnej, nie jest jednak równoznaczne z pozbawieniem kierowców transportu międzynarodowego (mających status pracowników) należności z tytułu podróży służbowej. Przepisy art. 2 pkt 7 i art. 4 ustawy o czasie kierowców oraz art. 5 i art. 77⁵ k.p. nie zostały bowiem wyrugowane z porządku prawnego. Art. 2 ust. 7 zawiera definicję podróży służbowej kierowcy, modyfikując - na potrzeby wybranej grupy zawodowej - kształt podróży służbowej zdefiniowanej w art. 77⁵ § 1 k.p. Z kolei w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przewidziano, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Ten ostatni przepis stanowi odzwierciedlenie wyrażonej w art. 5 k.p. zasady, że przepisy szczególne dotyczące określonej kategorii pracowników mogą określać ich stosunek pracy odmiennie. W konsekwencji, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a co za tym idzie, w rozporządzeniach wykonawczych z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r. Zastosowanie tego przepisu wynika bowiem z art. 5 k.p. i jego odpowiednika - art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Z kolei w powołanym wyżej wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że art. 77⁵ k.p. w § 3 k.p. ustanawia normatywną podstawę do uregulowania danej kwestii w układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, jeżeli pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest zobowiązany do ustalenia regulaminu pracy. Art. 77⁵ § 5 k.p. przewiduje, że gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3, pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2. Zwrot „nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3” wskazuje na sytuację, w której zakładowe źródła prawa pracy nie regulują należności z tytułu podróży służbowej. Brak regulacji należy dekodować rodzajowo, tzn. jeżeli pracodawca ureguje kwestię diet, a pomija inne koszty podróży, to oznacza, że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p.

Tymczasem z ustaleń Sądu Okręgowego nie wiadomo, jak kwestia rekompensaty z tytułu podróży służbowych została uregulowana w rozpoznawanej sprawie, w szczególności czy obowiązujący w pozwanej Spółce regulamin wynagradzania regulował rekompensatę należności z tytułu podróży służbowej. Z ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika jedynie, że na podstawie § 9 regulaminu wynagradzania pozwana wypłacała powodowi diety z tytułu podróży służbowych, których celem było pokrycie kosztów wyżywienia oraz innych kosztów związanych z podróżami służbowymi. Diety za podróże zagraniczne wynosiły 40 euro za dobę. Nie ma natomiast jednoznacznych ustaleń co do tego, czy diety obejmują również koszty związane z noclegiem. Poczynione w sprawie ustalenia faktyczne ograniczają się w tym zakresie do stwierdzenia, że według § 9 ust. 1 regulaminu wynagradzania pozwanej z dnia 16 czerwca 2010 r., z dnia 16 grudnia 2012 r. i z dnia 16 stycznia 2013 r. pracownikowi wykonującemu na polecenie pracodawcy zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy, przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową, zaś § 9 ust. 2 tego regulaminu ustalał należności i warunki wypłacania diet z tytułu podróży służbowych poza granicami kraju (40 euro za każdą dobę podróży służbowej). Tymczasem w świetle przedstawionego wyżej poglądu Sądu Najwyższego zawartego w wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, co do skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego, ewentualne ustalenie w sprawie, że obowiązujące u pracodawcy źródło prawa pracy pomija inne koszty podróży m.in. koszty noclegu, musi skutkować stwierdzeniem, że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p., a wówczas do pracownika będą miały zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. oraz w rozporządzeniach wykonawczych. Takich ustaleń Sąd drugiej instancji jednak nie poczynił, ograniczając się wyłącznie do przytoczenia motywów uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, a jak wskazano powyżej, ma to kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia o roszczeniach powoda. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w wyrokach z dnia 30 maja 2017 r., I PK 154/16 (LEX nr 2353606) i I PK 148/16 (LEX nr 2319690), dotyczących sytuacji uregulowania prawa do ryczałtu w postanowieniach dotyczących diet, Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznane w regulaminie

wynagradzania świadczenie, nazwane dietą i przekraczające wielokrotnie jej wysokość z powszechnie obowiązujących przepisów, może zaspokajać należności pracownika także w strefie ryczału za noclegi.

Podkreślić także należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164) oraz w uchwale z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47), zgodnie z którym zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie pozbawia kierowcy roszczenia o zwrot kosztów noclegu. Pogląd ten jest nadal aktualny i przyjmowany również w najnowszych orzeczeniach wydanych już po ogłoszeniu i opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Przykładowo, w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r., III PK 158/16 (LEX nr 2450254), Sąd Najwyższy potwierdził, że zapewnienie kierowcy noclegu w dostosowanej do tego kabiny pojazdu nie jest zapewnieniem mu bezpłatnego noclegu, a w związku z tym na pracodawcy spoczywa obowiązek rozliczenia się z kierowcą z tytułu kosztów noclegu, w szczególności wypłaty ryczału za nocleg. Koszty podróży służbowej pracownika obciążają wyłącznie pracodawcę, ponieważ jest to koszt pracy, który w ramach ryzyka prowadzenia działalności spoczywa na pracodawcy prowadzącym tę działalność. Wszelkie regulacje zakładowych aktów prawa pracy albo postanowienia umów o pracę wykluczające obowiązek pracodawcy pokrywania kosztów noclegu kierowców w podróży służbowej w związku z zapewnieniem im noclegów w kabinie pojazdu są w związku z tym bezskuteczne i nie mają mocy prawnej. Oznacza to, że kierowcy, który nocuje w kabinie samochodu ciężarowego, przysługuje co do zasady zwrot kosztów noclegu, na ogół w postaci ryczału w odpowiedniej wysokości, dostosowanej do niedogodności związanych z nocowaniem w warunkach odbiegających od warunków hotelowych. W tym miejscu warto zauważyć, że według judykatury występujący w art. 77⁵ § 3 k.p. zwrot „na pokrycie kosztów podróży” nie powinien być interpretowany tylko jako zwrot udokumentowanych kosztów podróży. Odnosząc się *stricte* do charakteru ryczału za nocleg Sąd Najwyższy w cytowanym już wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, podkreślił, że formuła § 9 ust. 1 rozporządzenia z dnia 19 grudnia

2002 r. opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w wysokości limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu. Racjonalność tego rozwiązania oznacza, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczałtu. Sąd Najwyższy uwypuklił też, że w judykaturze wyrażono stanowisko, iż istota ryczałtu, jako świadczenia kompensacyjnego, przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu, polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 i wskazane tam orzecznictwo). Literalnie rzecz ujmując, ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku, czyli taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT, czy też paragonie fiskalnym. Idąc dalej, taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także dostępu do pomieszczeń sanitarnych, zakupu i prania pościeli etc. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473).

Resumując, z przytoczonych wyżej licznych judykatów wynika, co skład Sądu Najwyższego rozpoznający niniejszą sprawę podziela i aprobuje, że w obecnym stanie prawnym pozostały (istnieją) przepisy o podróży służbowej, tj. art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 77⁵ § 1 k.p., zgodnie z którym pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej. Do kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym mogą zatem mieć zastosowanie przepisy powszechnie obowiązujące regulujące należności pracowników z tytułu podróży służbowych (w tym rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.), jeżeli należności te nie zostały uregulowane w aktach prawa wewnętrznego (układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania) albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 5 k.p. w związku z art. 77⁵ § 2

k.p.). Poza zakresem stosowania przepisów powszechnie obowiązujących (w tym rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.) pozostają natomiast kierowcy, których regulacje płacowe wynikają z postanowień układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę, ponieważ wówczas nie istnieje konieczność posiłkowego ich stosowania.

Przenosząc przedstawione rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy należy stwierdzić, że wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, a tym samym usunięcie z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie zwalniało Sądu Okręgowego z merytorycznego rozpoznania sprawy. Nie ma bowiem podstaw do oddalenia powództwa o zwrot kosztów noclegu z tytułu podróży służbowej, skoro również po wydaniu omawianego wyroku Trybunału Konstytucyjnego istnieją w systemie prawa regulacje przewidujące zarówno prawo kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym do zwrotu należności związanych z podróżą służbową (w szczególności diet, kosztów dojazdu, przejazdu i noclegów), jak i ustalające wysokość tych należności, a tym samym istnieją podstawy do zwrotu kosztów noclegów w razie ich niezapewnienia przez pracodawcę. Uchylenie zakresowe obowiązywania art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie wyklucza zatem zasadności roszczeń kierowców z tytułu należności związanych z podróżą służbową.

Kierując się motywami przedstawionymi powyżej, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.